

ŞEHİR SOHBETLERİ KENT VE ŞEHİR

-beş-

Barışık kentler kurmalı, kentler barış kokmalı. Barış yani insanlık.

Ahmet NARİNOĞLU

Kent nedir şehir nedir anlatımlarını ilim adamlarına, araştırmacılara bırakalım. İsteyen ciltler dolusu kitap incelesin. Biz yaşadıklarımıza bakalım.

Oldum olası şehir ve kenti bir tutamayız. Şehir; eski, daim, kadim yanımız. Kent; yeni, modern o kadar da donuk, soğuk yanımız. Onun için şehirler çeker, kentler ürkütür.

Mekân dediğin ufka bakmalı. Coğrafya ruhu sıkıkmamalı. Tabiatın rengi yeşil tonda olmalı. Ruhla doğanın uyumu olmalı yaşadığımız yerde. Şehir kuran atalarımıza hakkını vermeliyiz. Doğayla, yeşille hemhal olan böyle şehirler kurdular.

Şimdikiler kent

Kentler insanoğlunun en vahşi yanının eseri. İnsan gibi onlarda acımasız, saldırgan, soğuk, donuk, kopuk, yabancı. Kent, insanoğlunun kendi kendine hayatı zor eyledikleri mekânlar.

Çocuklar, gençler hayallerini ilmek ilmek işlediği çağda betona bakar, her yer beton kokar, beton her şeye hükmeder bir kentte geçer zaman. Yazık edilmiş zamanlar.

Kent deyince göç, göç deyince varoşlar, varoşlarda gecekondular. Hayatı hem kırsalda, hem şehirde birlikte yaşayış. Sonra tutunma davası. Eleştiriler çok basit. Kentli olamıyoruz, kentlileşemiyoruz. En kolayımıza gelen kent edebiyatı yapmak. Kenti eleştirmek. Kent hayatının tatsızlığı tuzsuzluğunu her sakin dile getirir.

Geçmişte şehirlere akın varken yenilerde kentlerden kaçış var. Bu doğayla, insanla banşık şehirler kuramadığımızdandır.

Kentten doğaya kaçış, her kentlinin özlemi. İnsan el attığı, ayak bastığı doğayı kurutuyor. Tıpkı çekirgelerin doymak için salındığı doğayı kurutmasına benzer. İnsanoğlu doğayı keşfe çıkıyor. Keşfedilen yerler kaybedilen yerler oluyor. Acımasızlık, yok ediş ve kendi yok oluş. Kentlere bakın kurulduğu toprak parçası asırlar geçse de hayat hakkını ortadan kaldırıyor. Harabeye dönmüş antik şehirlere bakmaya lüzum kalmadan kentler bunu göz önünde göre göre yapıyor. Banşık kentler kurmalı, kentler banş kokmalı. Barış yani insanlık.

Kentler yerine yeniden şehirler kurmalıyız. İnsanın yönelttiği insana hizmet eden, insanlık (medeniyet) üreten şehirler. Duygulu şehirler.

Hoş kokulu şehirler.

Doğayla insan kentte buluşmalı.

Doğayla insanın buluştuğu mekân kentler olmalı. Kentler insan olmalı. İnsan kentli olmalı. Şehirler kentlerin ortalarında boğuldu kaldılar. Şimdi asıl şehirlere “eski şehir” diyorlar. O da beton yapıların arasında, imar kurbanı küskün haldeleler.

Şehirlerin çoğu ortada kale, sur içinde kuruluydular. Batı medeniyeti, tarihi şehir dokusunu korurken, biz imara açtık. Tarihi binalar, mekânlar beton yapılarla iç içe. Eski şehirlerin nevi şahsına münhasır yanı kalmadı. Olanları da yanlış “restorasyon” ile bozuyoruz.

Kentin ortasında kalan eski şehir’e kaçır soluk alınız. Tarih nefes gibi ferahlattır. Bir cami avlusu, bir kale, bir köprü, bir han, bir çeşme, bir bedesten, bir kapalı çarşı, bir taşlı sokak, bir cumbalan ev, yürüyenleri davet eden ahşap avlu kapılan, bir park. Park ana kucağı gibi saran çınar ağacı.

Batılılar şehir tabelalarına merkez “centrum” yazarlar. Şehre girişi merkeze giriş sayarlar. Bizde merkez yok (ne yazık ki bizim tabelalarımızda öyle). Şehir vardı. Sonra “içeri şehir”. Yani sur içi. Yani, kalenin etrafında surların içinde kalan şehir. Şehir tam ortasına merkez denmez.

Recep Garip diline sağlık, bizim şehirleri ne güzel tarif eder. “En kadim şehirler ruhu olan şehirlerdir. Yani yaşayan şehirler. İstanbul, Bursa, İznik, Kayseri, Konya, Diyarbakır, Mardin, Antakya”. Merkez şehrin vaziyetine göre “meydan”, “ulu cami”, “kale” ismiyle vasıflanırdı. Merkeze şehrin ortası, orta yeri, göbeği derdik. Hepsini unuttuk.

Aslına bakarsanız şehir üzerine nelerimizi unutmadık. Mesela şehir sözlüğü var mı? Şehir ansiklopedisi var mı? Şehir lehçesi var mı? Şehir derlemesi var mı? Şehir atasözü, deyimler var mı? Şehir üzerine özlü sözler var mı? Şehir türküleri, şehir hikâyeleri var mı? Şehir kitaplığı var mı? Şehir müzesi var mı? Eski şehir planı var mı? Şehir; içinde yaşadığımız şehirde,

bir yabancı gibi yaşar olduk. Bugün kentler eliyle şehre yazık ediliyor. Şehre yeni değerler yüklemeliyiz. Şehirde değerler üretmeliyiz. Şehir geline benzer. Tılsımlı, hoş, cazip, sevecen. Uzaktan asude yakından cascanlı. Caddeler, sokaklar bükümlü kıvrımlı inişli yokuşlu. Bükülen uzayan, bir dağ yamacında kıvrılan yollar misali. Şehrin bir tepeye bir dağ yamacına kurulu olduğunu yaşamalı insan. İbni Haldun da öyle der. Şehirlerimiz düzlüklere kurulmadı. Bir arkaya verdi arkasını.

Şehir aile ocağına benzer. Daha hayata yeni merhaba diyen çocuğun merhamet ihtiyacı, delikanlılık hoyratlığı, sofraya seren annenin cömertliği, bastona çökmüş dedenin güngörmüşlüğü.

Şehirler mahpushanedir. Yanık türkülerle alın çizgileri kalınlaşmış, belleri bükülmüş kader kurbanlarına benzer. Yüreği kocaman yüce dağlar kadar. Eli mahkûm ufkü hür. Çaresizliğine direnecek çareler arar.

Şehirler kardeşdir. Aynı atadan babadan. Soy sop ayrılrsa da duygular bir, davalar bir. Selama durur, kıyama dizilir. Her biri bir davanın adamıdır. Ünü, namı ona hizmet eder.

Şehirler düş gibidir. Düşlenir şehirler. Düşlenir hayra yorulur. Düş âleminden şehre bir top ışık düşer. Şehirlerin alın yazısı olur.

Mekke ata, Medine ana, Kudüs ruh, kahire ses, İstanbul kalem, Konya nefes, Ankara ocak, Maraş kale, Bursa mermer, İznik çini, Erzurum serhat, Diyarbakır sur, İsfahan kervan, Bağdat medrese, Basra han, Şam kapı, Halep çarşı, Üsküp mektep, Saraybosna kışla, İzmir konak, Selanik sahil.

Biz kadim şehirler medeniyetinden geliyoruz.

Hâsılı, kentleri şehir eylemeliyiz. Elimizden geldiğince, gücümüz yettiğince. Kadim şehir iklimlerinden beslensin kentlerimiz.

Şehirlere yazık ettik. Kabul ediyoruz. Miras yedice hor kullandık, kullanmadayız.

Son yüz yıl, tarihi şehirlerin mirası üzerine konduk. Yeni kentlerimiz bakımsız bahçeye benziyor. Meyve veremiyor. Kentlerimize şehirlerin diriltici soluğu üflelemeliyiz.